

Az áldozatok

LÁSZLÓFFY CSABA

*„mielőtt utoljára álmodnak a hóhérok
csöndes délutánról”*

(Nagy Gáspár)

megriadok
valamit mondtam
könnyen bumeráng lehet
belőle

mindenki hallgat
behúzza fejét
ezüstpérez pereg a kőre

Júdás az őszi
csillogásban
siet alkut kötni jövőre

lyukas zseb
vagy huzatos lélek
mi az ára hogy köszön

előre?

Az utat, az utat ne eNGedjétek feledNI!

Nagy Gáspár halálára

BOBORY ZOLTÁN

Nem akartuk elhinni, nem akartuk
megeNGedni, hogy elhagyj minket,
csendes szavúan kardos lázadó.
Szopori Nagy tekintete szemünkből épp elpárolgott,
alighogy Bella Pista lángja itt kihuny,
hallhattuk Sütő vásárhelyi búcsúdálát,
s Ervin is eleNGedte a gyermekek kezét;
pilleszirmú jázmin körül fekete doNGó,
jött a fájdalmas hír: mégis elmentél.
Hited maradt itt, méreg sok bitaNGnak,
delejező haNGod. S AZ a ránk szabott vers:
lobogunk, haraNGja hitvány deleknek.
De vajon mi maradunk-e, vértanú jelöltek?
Istennel hisztek-e nekünk, újra baraNGolóknak?
Imát hagyó, szélhordta hitteleneknek.
Az utat, jaj az utat ne hagyjátok feledNI!
Így jön majd el egy dereNGő hajnal,
így lehet csak megmaradNI, megmaradNI!
VersbenzeNGő akaratodat megfogadNI,
örök Nagy Gáspár.

JÁNOSI ZOLTÁN UTOLSÓ LEVELE NAGY GÁSPÁRNAK

Kedves Gáspár!

Jaj, nagyon sajnálom, hogy Iszkázon nem találkozhattunk, s nem válthattunk legalább pár szót, ami legutóbb Budapesten, az írószövetségben, az Utassy József ünnepét követő forgatagban maradt el, s változott át telefonüzenetekké. Kicsi, gyors hírközlésű ország ez: Iszkázon valaki hírül adta, hogy elindultál; s már a rendezvény után, somlóival koccintgatva lestünk többször is a kapu felé; hátha megérkeztek. Nekem Iszkáz azért volt különösen nagy élmény, mert eddig csak kétszer, röpké időkre jártam ott, s most végre töviről-hegyire megnézhettem mindent, sőt magamba szívhattam (a somlói mellett) mindazt, vagy mindannak legalább egy részét: az ég, a fű, a ház, a tárgyak sugarait, illatát, fényét, ami Nagy Lászlót fiatal korában motiválta. Még most sem tértem igazán magamhoz, hogy a szülőházában tölthettem három éjszakát. Utána német földön jártam, hosszabb időre, de minden ottani eltörlül az emlékeimben Nagy László háza mellett.

Nagyon köszönöm az '56-os, fénylő verseket és arcokat! S de jó, hogy nem az évforduló után, hanem még előtte jelenhetett meg, lázítva, inspirálva, méltóvá téve előre is az emlékezést! Megint azt a „NAGYOBB IGAZSÁGOT” éreztem a kézbe fogásakor, vagyis azt az érdekeken, megfontolásokon, mérlegeléseken fölülemelkedő, bottívszerű, fölöttünk feszülő erőt, amit verseid világa az utóbbi évtizedek magyar költészetében páratlanul hordoz.

Nagyon szorítok az egészségedért. Nagyon akarom, hogy sikeres legyen a kezelés, amiről írtál; jó eredményre itt a nyíregyházi környezetemben is volt példa. Gyógyulásodért küldöm ezt a kis könyvet, amit nemrégén Spanyolországból, Granadából hoztam magammal, s García Lorca életének fotó-dokumentumaiból ad válogatást. Nem kell hát hozzá spanyolul tudni, hiszen a kép is szöveg, olvasható, mint „a valóság égető nyelve”, mint a vers, mint a kézszerítés.

Baráti szeretettel s a Tőled nagy példát kapott ember tiszteletével ölellek:

Nyíregyháza, 2006. augusztus 2-án.

Jánosi Zoli

„FÉNYBŐL S GONDBÓL EGYBEROSTÁLT EMBER-VÁNDOR”

Nagy Gáspár Kányádi-élménye

KÖDÖBÖCZ GÁBOR

Már-már közhelynek számít, hogy az áldott emlékü Nagy Gáspár nemcsak a költői létförmában, de emberségben és magyarságban is kimagaslott, még pontosabban: kiragyogott a kortársak közül. A nemrég elhunyt költő jóbarát a tapintatos figyelem, az őszinte érdeklődés, az önzetlen segítőkészség és a keresztényi szeretet élethosszig tartó, folyamatos gyakorlásával mutatott példát mindannyiunk számára. Családi indíttatásán és iskoláztatásán túl ebben választott mesterei (*Kormos István, Nagy László, Pilinszky János és Jékely Zoltán*) is útmutatásul szolgálhattak neki. Akárcsak a Szabófalvától San Franciscóig szemlélődő idősebb pályatárs, *Kányádi Sándor*, akitől a tág horizontú gondolkodás mellett az írástudói bátorság, a hűség és helytállás morálját tanulhatta el *Nagy Gáspár*. Példának okáért az *Időmadárjesztő* című vers üzenetét („*amikor már-már vérembe rögszödnek a ki nem mond- / ható szavak, megpróbálok nagy költőnek érezni magam*”), hiszen – mintegy *Wittgenstein* szállóigéjével is dacolva – „*amiről nem szabad hallgatni, arról beszélni kell*”.

A két költő közötti poétikai hasonlóságokat, az élmény- és érzékenységhelyettesítését méltóképpen egy másik tanulmány tárhatja föl. Jelen dolgozat „csak” arra vállalkozhat, hogy három alkalmi írás segítségével közelítsen a címben megjelölt tárgyhoz. *Nagy Gáspár Kányádi-élményét* a székelyföldi *Nagygalambfalváról* elszármazott *Mester ötvenedik, hatvanodik és hetvenötödik születésnapjára* készült köszöntő-tisztelegő írásokkal próbálok bemutatni. Az egymást erősítő és egy irányba mutató szövegek nem hagnak kétséget afelől, hogy „*utolsó garabonciáskodó népköltőnk*” és „*utazó verscipelőnk*” varázsos személyében a kortárs magyar költészet megkerülhetetlen, korszakos jelentőségű alakját tisztelhetjük.

A műfajilag és partitúra tekintetében is változatos születésnapi köszöntések közül az első (*Távirat Kányádi Sándornak Kolozsvárra, a Horea 48-ba*) a Tiszatáj 1979. májusi számában jelent meg. Íme, a teljes szöveg: „*...amikor a költészet a többféle megnevezés / látványos eszközeivel kussol a lényegről akkor te/ európa lélegzetében és földünk felsíró sóhajaiban/ figyeled az egyetlen galambtollat hol remeg legjobban/ hova nem száll le milyen víz hajja szamos/ zuhintóján miféle szél fújja bécsi utcák csöndjén/ és san franciscóban propeller örvényben külön/ már madártól külön a hazától ideg-s/ galambdúcba hogy visszatál-e...*” A *Kányádinál* is gyakori központosítás nélküli prózavers az ünne-

pelttel fölismert érték- és sorsközösség jegyében mondja ki a köldöknéző magatartás érvénytelenségét, miközben a közösségi elkötelezettségű, herderi felfogás mellett tesz hitet. Az otthontalansággal és idegenséggel dacoló vágy- és célképzetek lényegi azonossága a „távíratvers” egész metaforikájában, vivőerőként funkcionáló értékjelképeiben („egyetlen galambtoll”, „szamos zuhintoja”, „bécsi utcák csöndje”, „san francisco”, „propeller örvény”, „madár”, „haza”, „ideg- s galambdúc”) is egyértelműen megjelenik. Mintegy képileg s gondolatilag asszociálva a *Kányádi-líra* megannyi emlékezetes szépségű darabját (*Halottak napja Bécsben, Fekete-piros, Fától fáig*) illetve a *Játszva magyarul* üdvöztető hermeneutikáját: „aki megért/ s megértet/ egy népet/ megéltet”. Ráadásul a Nagy Gáspár-féle „gyorsfénypépen” a couleur locale mellett a világnívó táguló optika szemlélettágító- és távlatosító törekvése olyasféle hangsúlyokkal jeleink meg, ami mély és lényegi rokonságot mutat a kolozsvári költő 1967-es bécsi előadásában a romániai magyar költészetéről mondott, de önportrénak is kitűnő jellemzésével: „Tekintete: tiszta, inkább szelídnek, békésnek mondható. De hegyi tóra emlékeztető szeme sarkában az öröm mellett a nyugtalanság, a konokság ráncai jelzik: szemmel tartja a világot, a pásztortüzek füstjét s az atombombáét egyaránt”.

A második alkalmi írás (*Levél Kányádi Sándornak*) a költő hatvanadik születésnapjához kapcsolódik, és miután május 10-én *Havas Judit Kányádi-estjének* bevezetőjeként szolgált – a *Forrás* 1989. októberi számában jelent meg. A *Vannak vidékek* versciklus alig kódolt üzenetéhez híven „*el nem küldött, táviratként föl nem adott*” levélforma-törödékek az életút és életmű jellegadó mozzanatait/mozzsaikat egybeszőve fejezi ki a szerző ünnepelt iránt érzett szeretetteljes nagyrabecsülését. A *Fától fáigtól a Sörény és koponyáig* emelkedő pályáiv olyan nagy formátumú költőre vall, akiről Nagy Gáspár a példaembereknek kijáró tisztelettel beszél: „*Immár két évtizede tudom, hogy a hírvivők, krónikások és konok őrzők: tehát a költők legelső sorában vagy, az egykézen számolhatók közül – ez mára fényesen szomorú evidencia. (...) Szerzte a világban, ahol csak magyarok élnek, ismerik verseidet, s ma különös erővel és szeretettel gondolnak rád*”. A *Kányáditól* származó emblemikus szöveghelyek („*vannak vidékek, ahol...*”, „*égő szekértábor*”, „*azért harang a harang*”, „*a vers az, amit mondani kell*”) az informális helyzet és az esztétikai érték szoros összefüggésén túl arra is figyelmeztetik az olvasót, hogy tisztán irodalmi motiváció és tisztán esztétikai megértés a posztmodern korban sem létezik. A levél végén változatlan formában megismételt, tíz évvel korábbi születésnapjára távirat kurvizált szövege is ezt a meggyőződést erősíti bennünk. (Zárójelben és emlékeztetőül: „... *amikor a költészet a többféle megnevezés/ látványos eszközeivel kussol a lényegről akkor te...*” stb.)

A szeretetben és sorsvállalásban azonosuló köszöntő versek sorában művészi értékei okán egészen különleges helyet foglal el a költő hetvenötödik születésnapjára írott *Mi volna évei mögött?* című remeklés, amely a *Tiszatáj* 2004. májusi számában jelent meg. A legtitkosabb ultrahangokra is fogékony mű a *Kányádi-lírára* emlékeztető természet- és valóságközeli metaforikájával, áttetsző formarendjével, csillámló játékoságával, nyelvi szépségével és emberi mélységével ragadja meg az olvasót. A személyes léttörténet pragmatikai vonatkozásait a költői világ imaginárius elemivel ötvöző, intarziyszerűen leltározó alakrajz oly módon láttatja *Kányádi Sándor* művészi-emberi portréját, hogy eközben a lírai én az idősebb pályatárral fölismert lényegi azonosságokat, a nyelvszemlélet, a költészetfelfogás, a magyarsághélmény, a hagyomány- és értéktudat terén megmutatkozó attitűdbeli egyezéseket is érzékeltetni vagy legalábbis sejtetni tudja. Az már a kifino-

mult érzelmi intelligencia tanulhatatlan eleganciáját, a nyelvi- szemantikai megformálás bravúráját dicséri, hogy mindezt rejtjelesen, indirekt módon teszi. (A mostani dolgozat keretei között kifejezni nem, legföljebb csak jelezni tudom, hogy a *Kányádi-verseket* idéző ritmikai szegmentáltság, élőbeszédszerűség, nyelvi minimalizáltság, beszéd- és dallamtagolás külön tanulmány tárgya lehetne.)

A *Kányádi-misztériumot* kutató vers a szignifikáns élettények és személyiségjegyek („nagy utak”, „világvégi találkozók”, „árny-mosolyok”, „gyors szökellő szavak”), illetve az értéktudatot kifejező értékjelképek („csikó-csengő”, „golya-kelep”, „fecske-csivít”, „Szamos Nyárád és Küküllő”, „ama metrő-pad”, „fák hegye”) főemlítésével úgy jut el az érvényes és élményszerű *Kányádi-portréhoz*, hogy eközben általánosabb létfilozófiai tanulságokkal is szolgál. A *Mi volna évei mögött?* a fizikai és metafizikai világ határmezsgyéjén egyensúlyozó költeményként avat be a látható mögött fölsejlő titkokba, a szenzualitáson túli igazabb és mélyebb valóságba. „Szamos Nyárád és Küküllő / megmorajló / hangja / mögött / sőt még ama / metrő-pad fölötti falra/ papirosra / féltenyérré és körömré / vagy a fekete korongra / rótt versek / mögött / is van egy másik költő / fényből s gondból/ egyberostált / ember-vándor / el nem romló / el nem vásó / mert szívéből tud ő szókat / Isten hű írástudója / de bölcsen tud hallgatni is / így prófétál némán s túlnan / már fák hegyén és koronáján”. Nagy Gáspár vallomásként és önportréként is olvasható verstüneményében, főként pedig annak utolsó soraiban – miközben tehetség és jellem életre szólóan fontos összefüggését érinti – mintegy a vékonyka földi jelenlétre figyelmező mementóként tudatosítja a vendéglét transzcendencia általi meghatározottságát, valamint az evilági történések metafizikai távlatból fölsejlő mélyebb és pontosabb értelmét.

Nagy Gáspár számára a magyar irodalom egysége és összetartozása már akkor is nyilvánvaló volt, amikor a határon túli magyar irodalom alkotásai szinte még teljesen ismeretlenek, illetve hozzáférhetetlenek voltak a hazai olvasóközönség körében. Versei háttérvilágát fölillantó esszéi (*Szavak a rengetegből*, Tiszatáj Könyvek, 2004), valamint vallomásokat, emlékezéseket, interjúkat tartalmazó kötete (*Közelebb az életemhez*, Tiszatáj Könyvek, 2005), továbbá Görömbei András Nagy Gáspárról írott monográfiája (Kalligram Kiadó, 2004) egyaránt bizonyítja, hogy költőnk a sokágú síp szólamait a határokkal dacoló nyelvi-szellemi haza spirituális szimfónia-élményeként érzékelt és érzékeltette évtizedeken át. Lett légyen szó Tamási Áronról, Sütő Andrásról, Jékely Zoltánról, Határ Győzőről, Gál Sándorról, Farkas Árpádról, Ferenczes Istvánról, Vári FABIÁN Lászlóról, Kannás Alajosról, Baránszky Lászlóról, Horváth Elemerről, vagy éppenséggel az „Isten hű írástudója”-ként aposztrofált Kányádi Sándorról, az esszéiről és vallomástevő Nagy Gáspár gondolatai majd’ mindig az egyetlen és pótolhatatlan anyanyelv körül forognak, mondván, hogy „nem féltetni kell anyanyelvünket, hanem sokkal jobban szeretni (...) Mert csak a szeretet védelmezheti meg és teremtheti újjá az isteni rendelés szerint ajándékkal kapott anyanyelvet”.

A nyelvre való ráutaltság és a nyelvnek való elkötelezettség képezi Nagy Gáspár és *Kányádi Sándor* közös ethoszának legdominánsabb elemét, hiszen *Kányádi Apáczai* című portréversét idézve: „egyetlen batyunk botunk fegyverünk az anyanyelv”. Az a megtartó és létüknek értelmet adó nyelv, amely mindent tud, és amely mindig hatalmasabb használóinál. De ha a költészet bármi oknál fogva hallgat a lényegről, akkor a mégoly omnipotens nyelv is vajmi keveset ér.

Nagy I

(Nagy Gáspárnak)

NAGY ZSUKA

ó te aki patkányok és
csótányok közt rágódtál
a hazán
férgeid harapdáltak
kívül-belül
s a cellán túl

ó te aki 56-ban
szülted meg az anyám
hideg őszi napon
felborították a villamost
mikor siettél mert
elvéreztél volna

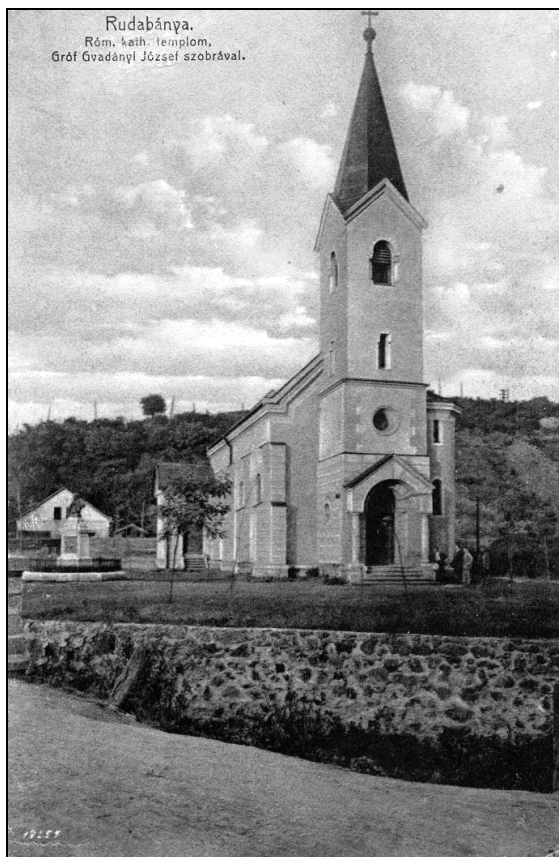
ó te aki már az elején
tudtad
hogy ez így nem mehet
szürke eminenciásként
tevékenykedtél
köztük ---

ó te aki az elején
megsejtetted hogy csak
érte érdemes
és felnevelted Őt nekem

ó ti akik nem értitek
hogy miért fontos
nekem a nagy!

ó én aki értem miért
nem fontos nektek a
nagy!

ó és ők és ők
kik felasztott remények
közt kenyérért álltak sort
bevert kirakatüvegek között
sétálva eltorzult tükörképükön
nevetve
fogaik közt is láncsal ---

A rudabányai római katolikus templom. (Képeslap, 1935 körül.)